

ПРОФЕСІЙНА ДЕФОРМАЦІЯ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Котломанітова Г. О., Овсій Є. Г.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
gala.slavuta@gmail.com, ovsiievgen@gmail.com*

Актуальність проблеми зумовлена тим, що професійна діяльність соціального працівника, незалежно від різновиду виконуваної роботи, відноситься до групи професій з підвищеною моральною відповідальністю за здоров'я і життя окремих людей, груп населення і суспільства в цілому. Постійні стресові ситуації, в які потрапляє соціальний працівник в процесі складної взаємодії з клієнтом, постійне знаходження суті соціальних проблем клієнта, особиста незахищеність та інші морально-психологічні чинники чинять негативний вплив на здоров'я соціального працівника. Негативні психічні стани та переживання можуть впливати на різні сторони трудового процесу – професійну діяльність, особистість фахівця, професійне спілкування, в цілому негативно позначається на професійному розвитку особистості.

Мета статті полягає в виявленні чинників професійної деформації фахівця соціальної роботи.

Вивченням причин виникнення та сутності професійних деформацій займався Дж. Грінберг, Б. Перлман, Е. Хартман, М. Біруш, М. Головатий.

Професійна деформація особистості – це зміна якостей особистості, що виникає під впливом виконання професійної діяльності, проявляється в професійному жаргоні, манерах поведінки, фізичному вигляді [1, с. 108]. У соціальних працівників насамперед деформується відношення до людей, яке стає формальним і функціональним. Це викликане тим, що спілкування з іншими людьми обов'язково включає і їх вплив на фахівця. Емпатійний клієнту фахівець як би приймає на себе особливості особистості свого партнера по спілкуванню і його проблеми, що є небезпечним для його психічного здоров'я.

У сучасних умовах фахівці соціальної сфери є професійною групою, особливо схильною до емоційних навантажень. Фахівці соціальної сфери постійно стикаються з негативними переживаннями, виявляються в більшій або меншій мірі залученими в них, вони знаходяться в зоні ризику для власної емоційної стійкості [3, с. 131].

Ризик виникнення професійної деформації фахівця соціальної сфери збільшується в наступних випадках:

- монотонність роботи, особливо якщо її значення здається сумнівним;
- вкладення в роботу великих ресурсів при недостатності визнання і позитивної оцінки;
- суворе регламентація часу роботи, особливо при нереальних термінах її виконання;
- робота із «невмотивованими» клієнтами, що постійно чинять опір зусиллям консультанта допомогти, і незначні, мало відчутні результати такої роботи;
- напруженість і конфлікти в професійному докільді, недостатня підтримка з боку колег і їх зайвий критицизм;
- брак умов для самовираження особи на роботі, коли не заохочуються, а пригнічуються експериментування й інновації;
- робота без можливості подальшого навчання і професійного вдосконалення;
- недозволені особистісні конфлікти фахівця-консультанта [2, с. 20].

Перебіг професійної діяльності соціального працівника неминує супроводжується змінами в структурі її особистості, коли, з одного боку, відбувається посилення та інтенсивний розвиток якостей, які сприяють успішному здійсненню діяльності, а, з іншого, зміна, придушення або навіть руйнування структур, що не беруть участь в цьому процесі. Якщо ці професійні зміни розцінюються як негативні, тобто такі, що порушують цілісність особистості та знижують її адаптивність і стійкість, – то їх слід розглядати як професійні деформації. У ході взаємодії із суб'єктом впливу соціальний працівник може використовувати свою особистість як інструмент впливу на нього, вдаватися до більш простих і дієвих прийомів, в сукупності відомих як авторитарний стиль спілкування. В результаті в його особистості з'являються такі утворення, як повчальність, зайва самовпевненість, догматичність поглядів, відсутність гнучкості [2, с. 24].

Професійна діяльність соціального працівника сприяє як позитивній, так і негативній деформації особистості. Усі чинники, що зумовлюють професійну діяльність фахівця, в сукупності і визначають розвиток особистісного потенціалу фахівця за напрямком і інтенсивністю. Результатом постає

професійне самовдосконалення і позитивна деформація – особистісна і поведінкова. Поведінкова позитивна професійна деформація фахівця є наслідком зміни поведінки людини у зв'язку з виконанням професійних обов'язків, частіше у зв'язку з призначенням на нову посаду, що вимагає більшої організованості, дисципліни, відповідальності. До таких поведінкових змін слід віднести: позитивний, статусний, поведінковий і етично-культурний прояви [4, с. 256].

Професійна деформація фахівця негативної спрямованості має достатньо широкий спектр свого прояву. Виділяють професійну деформацію поведінкового, особистісного і у результаті особистісно-поведінкового характеру. Поведінкова деформація негативного прояву у соціального працівника є відповідними змінами форми і сфери прояву, які є наслідком його професійної діяльності [3, с. 132].

Особистісно-поведінкова деформація особистості соціального працівника – це деформація особи, зумовлена взаємодією внутрішніх якостей і поведінки людини, що приводить до якісних особистісно-поведінкових змін – як наслідок професійної діяльності. В цьому випадку тривалі негативні поведінкові зміни, під впливом професійної діяльності, приводять до особистісних. Прояв подібної деформації характеризується тим, що розчарування, «вигорання», «руйнування» фахівця відбувається на етично-поведінковому, авторитарно-ситуативному або безконтрольному фоні. Формами деформації фахівця можуть бути найрізноманітніші поєднання всього того негативного в особистості у повному її різноманітті унаслідок професійної діяльності [1, с. 10].

Отже, дослідження професійної деформації соціального працівника є корисним у розумінні проблем, що перманентно виникають у повсякденній роботі та позаробочому побутуванні фахівців даного профілю. Напрацювання у цьому аспекті також становлять цінність при розробці програм спеціальної підготовки та перепідготовки соціальних працівників. До того ж подолання аномального психосоціального розвитку особистості фахівців соціальної сфери може здійснюватися через систему психологічної самопідготовки, спрямованої на виявлення і здійснення найбільш оптимальних шляхів нейтралізації причин та умов його професійної деформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іванцова Н. Б. Періодизація професійного розвитку особистості. *Актуальні проблеми психології*: зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2010. Т. 8. Вип. 7. С. 105–114.
2. Корольчук М. С. Рівні професійної придатності фахівця в структурі вторинної адаптації. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Психологічні науки*. 2019. № 82. С. 18–32.
3. Петрович В. С. Шляхи попередження й подолання професійного вигорання фахівців соціально-педагогічної сфери. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Розділ V. Соціальна педагогіка*. 2019. № 17. С. 130–135.
4. Хоржевська І. М. Професійне становлення спеціаліста та профдеформація. *Реалізація нужди у підлітковому віці: збірник наукових праць. Психологічні науки*. 2009. Т. 2. Вип. 4. С. 254–257.

ФОТОТЕРАПІЯ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ З ЧЛЕНАМИ СІМЕЙ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ УНАСЛІДОК ВІЙНИ

Котломанітова Г. О.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
gala.slavuta@gmail.com*

Повномасштабна війна в Україні зумовила значні втрати для українського суспільства. І не лише в економічно-матеріальному аспекті – інфраструктурні руйнування, втрата житла, робот; а й у соціально-психологічному – втрати близьких та рідних, соціальних контактів, здоров'я, соціально-емоційної стабільності. Чимало постраждалих унаслідок війни перебувають у стані стресу чи кризовому стані, відчують втому, зниження енергії, соціальну ізоляцію, психоемоційне напруження, розгубленість, тривожність, порушення ментального здоров'я. Таких – 39% людей, за даними соціологічного опитування [2]. Усі вони потребують фахової соціально-психологічної допомоги й підтримки. Актуальними є підбір і використання різних технологій, методик, технік, направлених на підвищення резильєнтності, стабілізації соціального, емоційного та ментального стану постраждалих українців.

Мета статті полягає в розгляді сутності й значення методу фототерапії у роботі з особами, постраждалими унаслідок війни.

На питанні використання фото, а останнім часом і відео, з терапевтично-корекційною метою зосереджується значна когорта сучасних науковців і практиків. Дослідженням фототерапії присвятили свої праці І. Антонович, М. Бурно, Дж. Вайзер, О. Копитін, М. Саволайнен та ін.